

Dienst des
ren en jonge

inderen.

t het uiterlijke
vel, dat het de
len", erkennen
heil en dat de
nderen ligt in
van den Ver-

ijk werkt, onze
chriften" „het
iet Woord zelf
m de kinderen
il door mid-
die Kerk zelve
iddellijk ge-
k inhoud.

te onderrichten
et „ja" en met

J. W.
dt vervolgd.)

iselen voor het
dat we telkens
lige beginselen
we wonen in

genwoordig.

en.
kring.

n krijgen slag

selen opneemt,
friet".

ak te doodden.
de sage.

at meer echte,
enschen; geen

aar de „Pers-

olen gewonnen

is geworden?

nog zoo vele
s en onderwij-

nen, onder de

vaken!

op elkaar toe-

igen kamp, be-

J. W.

KUNST

st.

bi onze lezers
er G. W. Knap,
sterdam. Red.)

verschillende
et meerendeel

ijzonder, wordt
gesteld.

voord schuldig

ch afzijdig te
in eene groote

prijzen som-
van kunst als

wisten, dat de
door God den

ten.

zich tegenover

verschilligheid

en, is het ver-
meer en meer

omen of beter

orden.

ook eene be-
an gepaste ge-
weg dat daarin

schillende gra-

stelt zij ons

sde en toewij-

ken.

keerzijde, want
n weet zij op
en en de ijdel-
zen die in het

streven liggen van den zich zelf zoekenden en zich zelf verheffenden mensch zijn ook haar niet vreemd. Om aan die begeerten van het onbekeerde hart tegemoet te komen staat een leger van kunstenaars, — of liever van hen die zich zoo noemen, — geroed, die door onderscheidene motieven worden gedreven.

Kunstenaars die de kunst als eene hoogere roeping verstaan en als zoodanig ook beoefenen, zijn immer een uitzondering geweest. Velen onder hen, die van gaven niet de minsten waren, hebben een kommervol bestaan geleid.

De waarlijk groote kunstenaars hebben dan ook nimmer zichzelf gezocht of getracht den mensch te behagen.

Dikwijls waren zij zonder belijders van den Christus te zijn, het werktuig in Gods hand tot verhooging Zijner Roem en Eere.

De kunst, zoo zeiden wij reeds, is te onderscheiden in verschillende graden van waarde. Zij verschijnt niet alleen getooid in het kleed van genoege en vermaak of wel omhangen met het majestestelijk gewaad der schoonheid en van het verhevene, maar ook minder opvallend treedt zij ons tegemoet en doet zij zich kennen als een factor waarmede rekening dient gehouden te worden, al gaat zij in bescheidenheid haar weg door ons leven.

In die gestalte draagt men haar ook geen bijzonderen lof toe en deelt zij dan ook het lot van vele andere goede gaven die we vaak gedachteloos gebruiken, neem het zout, het water; alleen wanneer wij ze moeten missen, gaan we de noodzakelijkheid en onmisbaarheid ervan inzien.

Stel dan ook dat onze omgeving in kleur, klank en vorm eene wanstaltigheid vertoonde, m.a.w. kunsteloos was; hoe arm en ledig zou ons bestaan daardoor zijn.

Ook in de allergeeueste zaken heeft de kunst eene taak te vervullen, die zeker niet de minst belangrijke is.

Huisraad, kleeding enz. moeten beantwoorden aan de eischen van goeden smaak; kortom geheel onze huiselijke omgeving, hoe sober en bescheiden de middelen ook zijn die bij de inrichting daarvan ons ten dienste staan, moet hare aantrekkelijkheid goeddeels ontleenen aan qualiteiten van kunstzinnigen aard.

Nu moet alweer de voorstelling bestreden worden, die hier en daar ook in onze kringen heeft post gevat, als zou bij uitnemendheid in die allereenvoudigste bemoeienissen de uitdrukking van waren kunstzin worden gevonden, terwijl bij rijker ontplooiing de uitkomsten te vereenzelvigen zouden zijn met bedenselen des vleesches. Zoo eenvoudig echter is het probleem niet gesteld.

In het bijzonder degene die op den grondslag staat der calvinistische levensbeschouwing heeft een subtiële taak te vervullen die steeds met strijd gepaard gaat.

Zijn weg voert door deze wereld en hij heeft deel te nemen aan deze wereld, zonder nochtans van deze wereld te zijn.

Verschillend terrein vindt hij voor zich ontsloten en tot velerlei functies wordt hij geroepen.

Zoo moet zijn belangstelling ook uitgaan naar de ontwikkeling der kunst en van den kunstzin, daarbij dan zichzelf niet te vergeten.

De wereld volgen in hare waardeering met hier en daar te besnoeien wat aanstoot geeft is niet genoeg.

Noodig is dat tegenover de waardeering der wereld iets anders wordt gesteld, iets principiëls.

Wat de wereld als kunst prijst moet hij dikwijls verwerpen op aesthetischen- zoowel als moreelen grond.

De begrippen ethisch en aesthetisch zijn niet adaequaat, het eene kan het andere niet vervangen. Niettemin bestaat tusschen die beide een innige correlatie.

De wereld zegt, — wanneer het inderdaad kunst is, dan kan het niet immoreel zijn, en wil daarmee de bewering dat het eene het andere niet behoeft uit te sluiten weerleggen.

Kenneijk maakt zij hier de fout om hetgeen ze wenscht te scheiden, wat nauwer nog aan een te halen door beide begrippen te identificeren.

Zegt zij de kunst is niet moreel noch immoreel, dan werpt zij een evenzeer aanvechtbare stelling op. Want ook al geven we toe dat moraliseeren het eigenlijke doel niet is der kunst, de innerlijke waarde der kunstverrichting alszoodanig is toch maar niet zóó op zij te zetten, als gold het hier een handeling buiten bereik der wet van goed en kwaad.

Ook de kunst staat op den bodem der werkelijkheid midden in het concrete en reële leven.

Ook voor haar blijft de zedenwet van kracht.

Wie aan haar zich onttrekt en meent zijne gevoelens en handelingen vrij spel te kunnen geven, is een vallend lichaam gelijk; hoe vrij en ongedwongen het zich een korten tijd in het opene ook bevindt, het snelt zijn ondergang tegemoet.

We hebben rekening te houden met het feit der zonde. Aan alle menschelijke handeling kleefte zonde ook aan die der kunst.

Daarom staan we kritisch tegenover alles wat zich als kunst aandient, niet minder echter ook tegenover eigen gevoelens en waardeeringen.

Een voortdurend reformeeren is hier eisch.

Geen onthouding, want ook al zouden we ons

met de kunst niet inlaten, de kunst bemoeit zich nochtans terdege met ons; tot schade van ons, maar vooral van onze kinderen.

Zonder kennis harer wegen wordt zij een begeerig werktuig in handen van satan, om de arge loozen te besluiten in de gedaante van een Engel des lichts.

Gods Gemeene Gratie keert ook hier het kwaad en vermindert het gevaar, maar niet bij een werkeloos afzijdig blijven.

Op het gebied der Wetenschap onderkennen we de gevaren zeer wel en met Gods hulp mochten we tegenover de wetenschap van het ongelooft een wetenschap opbouwen die gefundeerd is in het Woord Gods.

Zulk een fundeerd beginsel ontbreekt voor het terrein der kunst, en niet ieder ziet de noodzakelijkheid van zulk een beginsel in.

Men houdt de kunst voor een zaak louter van gevoel en aan eigen gevoel twijfelt men niet gaarne.

Vooraf zij die zich in het licht van Gods bijzondere Genade mogen verheugen, meenen op het terrein der kunst zich op eigen gevoelens en bevindingen wel te kunnen verlaten. Tegen deze meening dient te worden gewaarschuwd, want hoe groot zijn hier de gevaren niet die het hart bedreigen.

Het mag ons verheugen dat ook in onze kringen een wassende belangstelling voor kunst is waar te nemen. Ook gaat men hierbij zorgvuldig te werk en betracht voorzichtigheid bij de keuze der producten, doch de maatstaf waarnaar men dit afmeet, is vaak ontoereikend.

Hij grijpt niet terug tot den oorsprong en volgt de lijnen niet die tot de kern en het wezen van het kunstwerk doordringen.

Ontwifelbaar treedt ook hier voor het gebied der kunst de eisch naar voren, Gods ordinantiën te onderkennen.

Onderscheiden we het beginsel niet, onderwerpen we ons niet aan regelen en normen die krachtens dit beginsel bindend zijn, zoo staan we weerloos tegenover haar macht.

Het kan dan voorkomen dat we bij het aanschouwen van een kunstwerk, meenende ons te koesteren in het licht der schoonheid, nochtans misleid worden door een mom van eerbiedwaardigheid waaronder een verfinde wellust onze zinnen zoekt te prikkelen.

Een ieder doktert nog te veel op eigen gelegenheid waardoor minder begeerenswaardige consequenties niet kunnen uitblijven.

Een zeldzaamheid is het dan ook niet, dat — ook in den kring der kleine luiden, — zij het op bescheiden schaal en geheel ter goeder trouw overigens, — de smaak en genoegens der wereld gevolgd worden, alsof het zondige enkel en alleen zou bestaan in het feit en voor zoover als onbekeerde menschen zich met die zaken inlaten.

Bij veel liefde ontbreekt het vaak aan licht.

Vooraf moet de gedachte bestreden worden, dat de kinderen Gods reeds uit hoofde van hunnen staat het inzicht zouden hebben om het begeerlijke van het verderfelijke in de kunst te onderscheiden.

Het ontbreekt hier niet aan gevoel maar een kennis.

Om tot een gerijpt oordeel te komen moet ook de bekeerde mensch een leerschool doorloopen.

Ook voor dit terrein is een bouwen op het beginsel noodzakelijk, zoo mede is noodig de kennis van wat op grond van dit beginsel het kunstwerk ons zegt. Een kunstwerk moeten we eerst leeren verstaan.

Van zulke principiën en ordinantiën moet de wereld niets hebben.

De waardeering voor kunst in wereldsche kringen staat lang niet zoo hoog als wel wordt opgegeven. Het is slechts een klein percentage, dat daarvoor een juiste mate van waardeering heeft. De mode speelt hierbij een groote rol en de vloedgolf van belangstelling is niet anders dan humbug.

De wereld streeft naar vooruitgang en meent te eerder haar doel te bereiken door het loslaten van elk steunpunt, met behoud dan van één enkel. Het is weliswaar een wankel steunpunt, maar het heeft dit voor, dat de mensch het naar willekeur en eigen begeerte kan verzetten.

De z.g.n. scheppende krachten en oerinstincten van den mensch vormen de eigenlijke steun en stut waarvan het onbekeerde hart hier uitgaat.

Het verheerlijken der menschelijke begeerten vormt den inzet en het eindresultaat is de tot afgod gemaakte mensch.

In dezen weg kunnen wij niet volgen. Ons grondbeginsel stelt andere eischen.

Plaatsen wij ons dan ook op den hechten en welbeproefden grondslag die voor alle levenssterren geldt, den calvinistischen, met het onveranderlijk doel voor oogen de Eere Gods, ook in den weg der middelen.

G. W. KNAP.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

Mag een Gereformeerde Vroedvrouw of Kraamvrouwenverpleegster des gevraagd den Roomschen „nooddoop" bedienen?

Deze vraag, door een belanghebbende onder onze lezeressen, mede namens eenige anderen, me ter beantwoording in ons blad toegezonden, kan ik niet beter beantwoorden dan door af te schrijven het bescheid, dat wijlen Prof. Rutgers gaf op de vraag, of het bedienen van Roomschen nooddoop geoorloofd is voor een gereformeerd Arts.

Het oordeel van Prof. R., te vinden op bladz. 101 en 102, van het 2de deel zijner „Kerkelijke Adviezen", uitgegeven bij J. H. Kok, Kampen 1922, luidt aldus:

„Mijn antwoord kan slechts beslist ontkennend zijn. Een arts van gereformeerde belijdenis weet en erkent, dat de zoogenaamde „nooddoop", door iemand die tot de bediening der Sacramenten geenerlei opdracht of kwalificatie van Christus door middel der gemeente ontvangen heeft, inderdaad geen Christelijke Doop is, maar slechts een vertoon van de daartoe behoorende uiterlijkheden. Iets dergelijks goed te keuren, en er zelfs toe mede te werken, ja daarbij de hoofdrol te spelen, zou dus zijn: met bewustheid de hooge beteekenis en de heiligheid van het Sacrament des Doops te verloochenen; 'tgeen de door u bedoelde arts toch natuurlijk niet zou willen doen.

En dit verandert niet door de omstandigheid, dat naar Roomsche beschouwing de Doop noodzakelijk is ter zaligheid en daarom ingeval van nood ook door een leek te bedienen is. Want een Gereformeerd Christen kan toch niet, ook al is het maar tijdelijk, zijn op de Schrift gegrond geloof verloochenen, en een Roomsche dwaalbegrip, door een met dat geloof strijdige handeling, feitelijk aanvaarden. Zulk een verloochening kan voor niemand ooit noodig zijn, noch ook geacht worden tot zijn Christelijke roeping te behooren.

Eigenlijk is te dezen aanzien voor Roomsche kraamvrouwen ook geenerlei behoefte aan medewerking van den arts, daar naar Roomsche beschouwing iedere leek, familielid of buur of bekende, tot dien zoogenaamden nooddoop ook bevoegd is; en wie zelf Roomsche is, zal dan denkelijk zelf wel liever door een geloofsgenoot dan door een „ketter" de handeling zien verrichten. Door een Roomsche gezin zal wel altijd kunnen gezorgd worden, dat er zulk een hulp in de buurt is."

Dit advies is, dunkt me, in z'n Rutgersche helderheid afdoende en overtuigend. Hij had zich in de voorlaatste alinea zelfs nog wel scherper kunnen uitdrukken. Want een gereformeerde die den Roomschen „nooddoop" verricht, aanvaardt daarmee niet alleen feitelijk een dwaalbegrip, maar stelt het zelfs — al is het dan ook maar voor een oogenblik en op verzoek van een ander — tot regel voor zijn handelen.

Natuurlijk kan weigering van het verzoek om den „nooddoop" te verrichten, door Roomsche ouders licht als een onvriendelijkheid worden beschouwd — vooral als er niet of zeer moeilijk een ander te vinden is, die bereid is te helpen — en kan dit een Dokter, een Vroedvrouw of een Verpleegster in een dorp of stadsbuurt, waar het geval door de eene buurvrouw aan de andere verteld wordt, een enkele keer op schade in de „praktijk" te staan komen. Maar ik denk niet, dat die schade heel groot zal zijn.

Het doet er ook niet toe. Een christen mag het wel wat waard zijn gereformeerd te zijn, en een goede consciëntie te bewaren.

Wie er nooit in eenigen vorm schade om lijden of een zuur gezicht zien wil, die moet zijn christendom in vredesnaam opbergen.

Ook niet erg. Wat zegt Jezus ook weer dat men doet met zout dat smakeloos werd?

V.

F.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Borgen haart zorgen.

IV.

VI. Wat zooeven gezegd is, geldt ook min of meer voor het lidmaatschap van allerlei kassen etc. Dit artikel zou te uitgebreid worden om deze en andere instellingen, wier inrichting ook consequenties, als boven geschetst meebrengt, verder te behandelen.

Hoodzaak is, dat wij hebben willen aantoonen, hoe de ontwikkeling van het maatschappelijk leven allerlei gelegenheden heeft gesteld, waardoor velen, min of meer bewust, de aansprakelijkheid van een „borg" op zich nemen, en dat de gevallen zoo talrijk zijn, dat het bestaan van een veel verbreid kwaad van borgstelling moet worden erkend.

...

B. Kan tegen dit alles iets worden gedaan?
I. Het eerst voor de hand liggende antwoord is:

niet veel! Wij behoeven ons weinig illusies te maken; generatie na generatie onderhoudt het instituut van borgstellingen. De individuen, die daardoor eenmaal een „klap“ gekregen hebben, zullen misschien daaruit de noodige lessen getrokken hebben en persoonlijk misschien zich voor een hernieuwen val in dat kwaad hoeden. Doch van veel anderen moet gevreesd, dat ze, met hetzelfde optimisme als de vorige slachtoffers, zich zullen diets maken, dat het geval, waarvoor zij zich zullen verbinden, heusch minder gevaarlijk is dan alle vorige, die ooit ter wereld hebben bestaan en dat ze dus zonder veel bezwaar tot het verleenen der borgstelling mogen overgaan. En daarmede hebben ze dan al iets meer gedaan dan Simson deed, toen hij de eerste zinspeling op zijn haartooi maakte.

Natuurlijk zou gepoogd kunnen worden steeds weer op dit aambeeld te hameren en den menschen in te scherpen de beteekenis en ook het gevaar van het verleenen van borgstelling. Zoo is ook dit artikel bedoeld allereerst als zoo'n soort waarschuwing. Doch wij hebben ook t.a.v. de uitwerking van dit artikel in deze richting geen groote verwachting. Menschen, die (in de geslachten gerekend) eeuwen lang de juistheid van den Bijbel erkennen en desondanks de herhaalde waarschuwingen, door dienzelfden Bijbel gegeven, in den wind slaan, zullen wel veel minder luisteren naar de stem van een of ander schrijver. Voeg daarbij, dat het aantal lezers van dit blad, hetwelk, naar verhouding van de Bijbellezers nog slechts een heel klein deeltje is van het getal, dat in aanmerking komt en men verstaat, dat van eenig optimisme ten opzichte van de uitwerking van de bovenstaande algemeene waarschuwingen, op zich zelf, weinig grond bestaat.

Wel kan natuurlijk van beteekenis zijn, dat het inzicht, omtrent de beteekenis van sommige vormen van verbintenissen, zooals die in het maatschappelijk leven van thans zich voordoen, wordt verdiept. De ervaring toch heeft maar al te droevig geleerd, dat velen de beteekenis van b.v. aandeelen met gedeeltelijke storting, het lid zijn van coöperaties

enz. niet hebben begrepen. Het meer hierover gesproken wordt, hoe meer diensten men bewijst, ook aan het algemeen-economisch leven.

Er bestaat dus wel aanleiding om steeds opnieuw de beteekenis van deze dingen uiteen te zetten, al was het dan maar alleen, om aan latere klagers de onschuld te ontnemen.

II. Wij moeten trouwens, eerlijkheidshalve, in deze beschouwingen nog een ander element tot gelding laten komen n.l. dit, dat dikwijls het zakenleven niet zonder borgstelling kan. Men lette dus wel hierop, dat wij nu uitschakelen alles wat den gewonen burgers in het burgerlijk leven aangaat en het nu uitsluitend hebben over de eischen, die het zakenleven stelt.

Zoo ziet men b.v., als een hypotheekbank een leening verstrekt aan een rechtspersoon (N.V.; Vereeniging e.d.) dat dit niet geschiedt tenzij de bestuurders van zulk een rechtspersoon zich borgstellen voor de aan te gane schuld. Hetzelfde komt menigmaal voor bij credieten, door bankinstellingen verstrekt enz. Het lijstje van voorbeelden van dit terrein is gemakkelijk uit te breiden.

De grondslag voor dit soort borgstelling is een redelijke en een zedelijke. De crediet-gevende instellingen toch doen niets anders dan de bestuurders stellen voor den eisch, zelf blijf te geven van hun geloof in de solvabiliteit van hun vennootschap of vereeniging. Deze bestuurders zijn als „insiders“ dan niet borg voor een „vreemde“.

Door het noemen van dit geval voelt iedereen, dat er groote schakeeringen zijn in de soorten der borgstellingen, die er bestaan. Men moet dan ook komen tot de stelling, dat in het zakenleven het risico van borgstelling menigmaal moet worden aangedurfd, even goed als zoovele andere risico's.

Maar deze stelling moet oogenblikkelijk worden aangevuld met de volgende, n.l. deze, dat dit risico, door zijn geheel eigensoortig en anderssoortig zijn dan de gewone zakelijke risico's, ook eigensoortige gevaren schept en daarom, ook voor zakenlieden, zelfs voor de scherpste, bijzondere zorgen baart en mitsdien ook bijzondere maatregelen rechtvaardigt.

Een groot kwaad van borgstellingen is, dat ze zoo ongemerkt blijven voortduren; soms door kleine schakeeringen in bepaalde contractuele verhoudingen, voor feitelijk andere gevallen als in eersten aanleg bedoeld, worden toepasselijk verklaard. Een ander kwaad is ook, dat men, eenmaal op dit vlak, en liefst zouden wij het willen noemen een hellend vlak, gekomen, spoedig verdere stappen zet, wil men: verdere glijvluchten onderneemt.

Wij noemden boven reeds het nadeel van het betrekkelijk sporadisch administratief aantekenen van de verleende borgstellingen. De zakenman, die eenmaal in verzuim geweest is, vindt het menigmaal een te groote moeite om het geheel weer op te zetten en zoo ontbreekt al spoedig ten eenenmale de wetenschap van de gevallen, waarin men verbonden is.

's Gr.

A. SCHILDER.

HET BOEK VAN DE WEEK

Als „Man en Vrouw schiep God den mensch. (Men, Women and God) door Rev. A. Herbert Gray. Uit het Engelsch vertaald door W. L. Ruys-Barger. Uitgave van J. H. Kok N.V. te Kampen, 1930.

„Men, Women and God“ — Onder dezen mooien, korten, bezielenden titel gaf Dominee Gray in Januari 1923 zijn sindsdien zoo geliefd en bekend geworden boek uit over de verhouding der sexen. In dien korten bondigen titel ligt ook direct uitgedrukt de grondgedachte waarop heel het werk van den schrijver is gebouwd: „de God van liefde, die toch onze menschelijke natuur schiep, heeft er niets aan toegevoegd, dat niet kan worden aangewend, om ons een gelukkig en rein leven te verzekeren en in het bijzonder moet Hij er een schoone en grootsche doel mee hebben gehad om het seksbelang zoo centraal en machtig in Zijne schep-

niet te vermijden, dat de hier gezeten hoorders het hoofd min of meer zijwaarts zullen moeten wenden om den prediker te zien.

Toch is dit bezwaar bij het rechthoekige plan minder sterk dan bij den kruisvorm, zooals bij vergelijking kan blijken.

Door de banken naar achter geleidelijk te doen oploopen, verkrijgt men ook hier zeer begeerenswaardige zitplaatsen, terwijl een frontgalerij gelegenheid geeft om het aantal gunstige zitplaatsen niet onbelangrijk op te voeren.

Het zal duidelijk zijn, dat dit type zich niet leent voor de grootere kerken. De afmetingen zijn niet voor ongelimiteerde uitbreiding vatbaar.

Vandaar dat men voor de gebouwen, waar vele hoorders plaats moeten vinden, is gekomen tot uitzetting in de dwarsrichting, hetzij in de

Afb. 6. Ontwerp Geref. kerk. Architect: Jos. de Jonge, B.N.A.

vorm van de traditioneele transepten of wel in dien van dito zijbeuken.

Dit was dan ook de meest voor de hand liggende oplossing voor de vergrooing van den rechthoek, die gewoonlijk in de langsrichting geen uitzetting meer kon verdragen in verband met den afstand van den spreker tot de achterste hoorders.

Hoewel met behulp van den klankkaatsen van prof. Fokker zelfs een afstand van 60 M. voor goed hooren van het normaal-uitgesproken woord geen beletsel oplevert, is een dergelijke afstand voor het zien van den spreker en omgekeerd voor het zien van het auditorium door den prediker en diens gevolg dus voor het contact tusschen die beiden, ontoelaatbaar te achten.

Eerst in de laatste jaren is in een geheel anderen grondvorm — de radiale — een oplossing gezocht vooral voor de kerkgebouwen, die aan meer dan duizend personen plaats moeten bieden.

Voor kleine en groote kerken schijnt het type B in de laatste twintig jaar wel bijzonder geliefd te zijn.

Met verschillende varianten treffen we het overal in ons land aan bij kerken die in deze eeuw zijn gebouwd.

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

Kerkbouw.

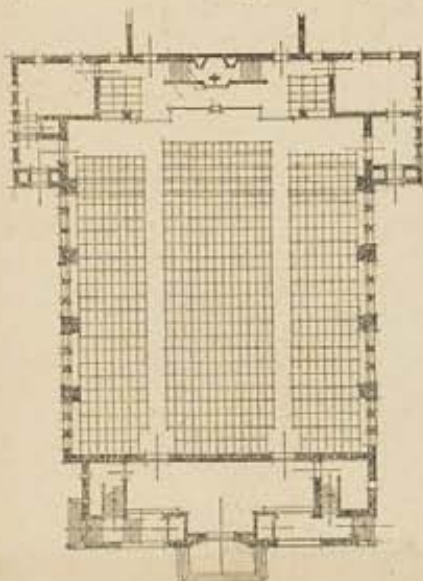
IV.

Enkele opmerkingen omtrent elk der in schema aangegeven grondvormen, in verband met de schikking der zitplaatsen, mogen hieronder volgen.

Ter verduidelijking geven we dan eenige voorbeelden.

Het zaaltype A wordt maar al te vaak als minderwaardig aangezien, wat toch inderdaad een misvatting is.

Zeker evengoed als in het grondtype B en C kan in de eenvoudige rechthoekige ruimte het karakter „kerk“ tot uitdrukking worden gebracht, het-

Afb. 3. Geref. kerk te Goes. Architecten: F. G. C. Rothuizen, B.N.A. en Ir. A. Rothuizen, B.I.

geen uit de hierbijgaande afbeeldingen van een pas kortgeleden gereedgekomen kerkgebouw te Goes en een ontwerp voor een dorpskerk — dat niet uitgevoerd is — mogen blijken. Afb. 3, 4, 5, 6.

Gewoonlijk worden bij dezen grondvorm drie rijen zitplaatsen aangetroffen: één breede rij in het midden en twee smallere rijen langs de lange zijden.

Nu kan in het algemeen gezegd, dat zitplaatsen tegen of zeer dicht bij de buitenwanden niet tot de beste behooren.

Zelfs al is de kerk verwarmd, dan zal op deze plaatsen tocht niet te vermijden zijn.

De opstijgende warme lucht koelt tegen de buitenmuren snel af en slaat neer langs deze wanden op de hoofden van de daar gezeten hoorders.

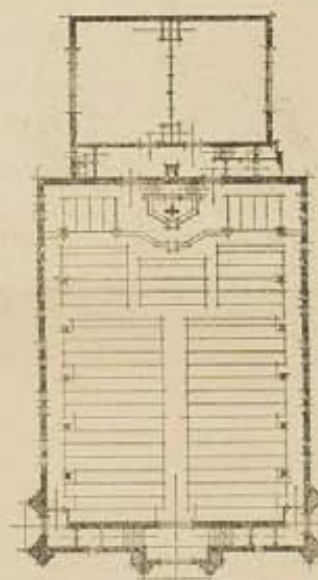
Onder de ramen is dit euvel, door de snellere afkoeling, uiteraard nog sterker.

Zoo is er iets voor te zeggen, langs de muren looppaden vrij te houden.

Afb. 4. Geref. kerk te Goes. Architecten: F. G. C. Rothuizen, B.N.A. en Ir. A. Rothuizen, B.I.

Bij den bovenbedoelden grondvorm kan dit aanleiding geven om de, constructief meestal noodzakelijke, steunberen of geheel of gedeeltelijk aan de binnenzijde te maken en met „poorten“ te door-

Afb. 5. Ontwerp Geref. kerk. Architect: Jos. de Jonge, B.N.A.

breken, wat het interieur zeer ter goede kan komen. De anders vlakke wanden van de rechthoekige ruimte kunnen op deze wijze aangenaam onderbroken worden.

Naast het praktische voordeel t.o.v. de zitplaatsen dus ook aesthetische winst.

Het is duidelijk, dat bij dezen grondvorm de zitplaatsen op de voorste rijen uiterst rechts en links in de minst gunstige conditie zijn. Immers is

selen te m
sexuele
wel versta
eaze gez
geuk was
in de he
dat wij d
macht in
op een he
ken aan d
juiste, de
volle gro
weeklink

De eers
goen, d
en in he

Deze
Gray's
vrouw
van liefd

Neen, wa
schen ge
het dus
geslacht
evenzeer
wikkeling
schiedkun
verhoudin
activerin

Alleen
zichzelf
een hooge
dat heeft
op hooge
in het h
zien is d
zich verc
wat God
harisch
edele mo
dige gespe
neerhalen
het inner

De tra
rechthoek
afgeschui
van een
komt nog
plan een

In het
septen ge
zijn gepl
schip" s

Dit bre
genen, d
eerste pla
eerst de
en prof
zaken.

In de

te zien,
ting dra
tot onru
Worden
gepast,
voor de

Tenein
toevlucht
king de
den kan

Met c
de cirke
hoekigen

Bij de
schikking
tot onbe
digende

De lijn